

PAKIET EDUKACYJNY

Roksana Chowaniec i Marcin Rudnicki

CELTOWIE LUD EUROPY

BISKUPIN-WARSZAWA 2004

ISBN: 83-87496-88-X

©Copyright: R. Chowaniec i M. Rudnicki

Projekt okładki: ©Copyright J. Żero-Gospodarczyk

Rysunek naczyń na okładce: ©Copyright M. Pakalska

Zdjęcia: ©Copyright M. Rudnicki

Druk:

INFORMACJE DLA NAUCZYCIELI

Jak korzystać z pakietu?

Druk edukacyjny przeznaczony jest dla uczniów klas IV - VI szkoły podstawowej, mogą z niego korzystać również uczniowie gimnazjum. Pakiet można wykorzystać na kilka sposobów: jako podstawę do przeprowadzenia lekcji historii przez nauczyciela, jako zeszyt ćwiczeń wypełniany podczas wizyty klasy na Festynie Archeologicznej w Biskupinie lub może służyć do samodzielnego czytania przez uczniów.

Pakiet składa się z siedmiu części: Informacje dla nauczycieli, Kim byli i skąd przyszli, Życie codzienne, Lud wojowników, Religia, Celtowie na ziemiach polskich oraz Tradycje celtyckie we współczesnym świecie.

Dlaczego powinno się uczyć o Celtach?

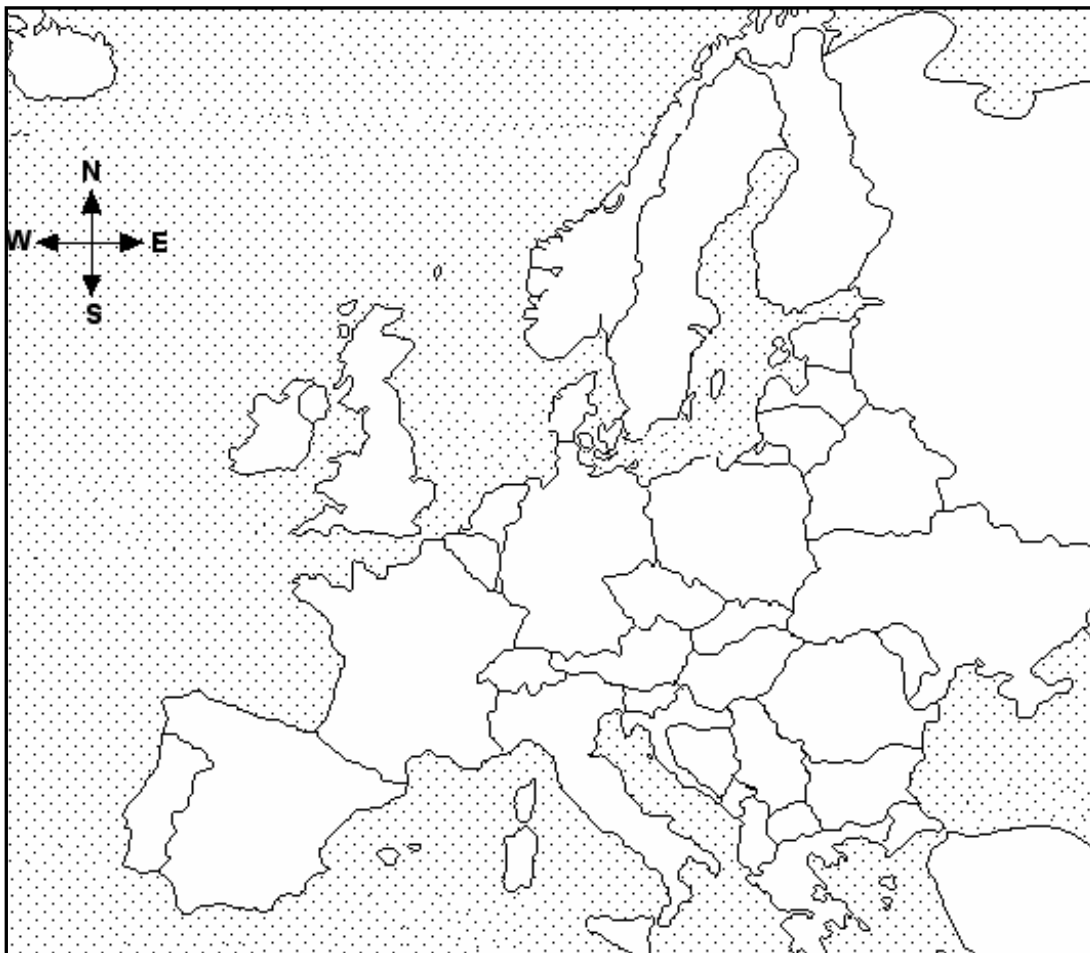
Celtowie to pierwszy znany nam z nazwy lud, który zamieszkiwał w drugiej połowie I tysiąclecia przed Chr. prawie całą Europę Zachodnią, Południową i Środkową, w tym również południowe obszary ziem Polski. Ich spuściznę poznajemy dzięki wielu znaleziskom pochodzącym z badań archeologicznych, jak również ze starożytnych i średniowiecznych przekazów pisanych.

Obecnie uczniowie poznają spuściznę Celtów z filmów, bajek, komiksów, przedmiotów codziennego użytku i ich reklam. Aby lepiej rozumieli te przekazy powinniśmy przybliżyć im celtycką historię, kulturę i sztukę.

KIM BYLI I SKĄD PRZYSZLI?

Celtowie to starożytny lud indoeuropejski, który w V-I wieku przed Chr. zamieszkiwał tereny prawie całej Europy Zachodniej, Środkowej i część Europy Południowej, od Hiszpanii i Anglii na zachodzie, po Turcję na wschodzie. Kultura celtycka wykształciła się na podłożu kultury halszackiej, na terenach na północ od pasma Alp, u źródeł dwu rzek: Dunaju i Renu.

Zaznacz tereny, na których mieszkali Celtowie.

Wymień nazwy współczesnych państw, które kiedyś zajmowali Celtowie.

.....

.....

.....

.....

.....

Celtowie utrzymywali kontakty z innymi ludami znającymi pismo (Etruskami, Grekami, Rzymianami), dzięki czemu wiemy o nich więcej niż o innych mieszkańcach starożytnej Europy. Grecy zapisywali ich nazwę jako KELTOI, zaś Rzymianie nazywali ich GALLAMI. Celtowie zamieszkujący obszary Turcji nazywani byli GALATAMI.

Celtowie byli potężnym ludem, podzielonym na wiele plemion, mieli swoich wrogów i sprzymierzeńców, Przez kilka wieków dominowali w Europie. Prowadzili wiele wojen, łupili i rabowali, lecz również dużo handlowali, znali i posługiwali się pismem i tworzyli przedmioty o dużych walorach artystycznych. Pomimo tego starożytni Grecy i Rzymianie uważali ich za dzikich i nieokrzesanych, i nazywali ich BARBARZYŃCAMI.

Czy wiesz, że nazwa Celtowie pojawia się po raz pierwszy w V wieku przed Chr. u greckich historyków: Herodota i Hekatajosa

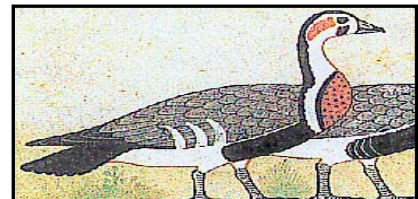

Kultura Celtów nazywana jest też kulturą lateńską. Jej nazwa pochodzi od stanowiska La Tène nad Jeziorem Nêuchatel w Szwajcarii, gdzie odkryto ponad 1400 przedmiotów złożonych tam przez Celtów w ofierze.

Ekspansja celtycka

Celtowie często wyprawiali się na wojnę, aby zdobywać nowe ziemie i łupy. W V w. przed Chr. zdobyli tereny Hiszpanii, Brytanii i Francji, ok. 400 r. przed Chr. zaatakowali Italię, zdobywając ok. 390 r. przed Chr. Rzym.

Według legendy, jedynie Kapitol obronił się przed nocnym atakiem Celtów (ok. 390 r. przed Chr.), gdyż gęsi zamknięte w świątyni na Kapitolu w Rzymie, uprzedziły Rzymian swoim gęganiem o najeździe Celtów.

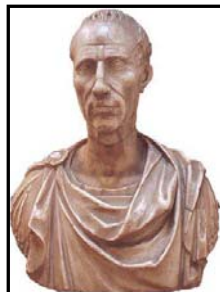
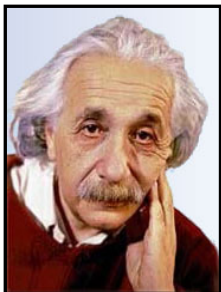
Następnie III w. przed Chr. plemiona celtyckie uderzyły na południowo-wschodnią Europę. W 279 r. przed Chr. złupiły greckie Delfy. W 278 r. najechały na Azję Mniejszą, gdzie stworzyły swoje państwo, nazywane Galacją. Władca Pergamonu - Attalos I walczył z Celtami aż do 230 r., kiedy to udało mu się odnieść zwycięstwo nad tym potężnym ludem. Aby wszyscy pamiętali o jego sukcesach wznosił wielki ołtarz, który można obecnie podziwiać w Berlinie.

Przedstawienia z Pergamonu przybliżają nam wygląd Celtów

W 58 r. przed Chr. JULIUSZ CEZAR rozpoczął tzw. wojnę galijską, która zakończyła się klęską Celtów w 52 r. przed Chr. w bitwie pod Alezją.

Zaznacz „x” dwu śmiertelnych wrogów: Juliusza Cezara i Wercyngetoryksa

Plemiona celtyckie

Plemiona celtyckie zamieszkiwały naturalnie od siebie odgródzone krainy geograficzne, na nich tworzyły rodzaj małego państwa, zorganizowanego pod względem politycznym, gospodarczym i religijnym.

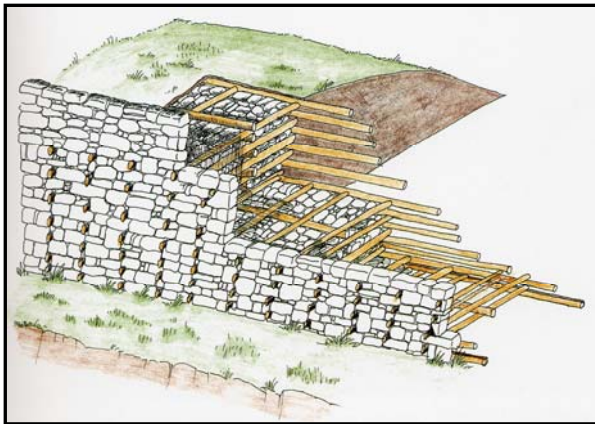
Zakreśl nazwy, które Twoim zdaniem są nazwami celtyckich plemion

SŁOWIANIE	ARWERNOWIE	IDEFIKSOWIE	BELGOWIE	HOLENDRZY	
GOCI	EDUOWIE	BOJOWIE	HELWETOWIE	ETRUSKOWIE	GRECY

ŻYCIE CODZIENNE

Gdzie mieszkali?

Celtowie początkowo zamieszkiwali jedynie osady bez umocnień, a od II w. przed Chr. wznosili również rozległe osady obronne tzw. *OPPIDA*, usytuowane na wzgórzach. W tych protomiastach skupiało się życie całego plemienia. *Oppidum* otoczone było potężnymi umocnieniami, z których najbardziej znane to *MURUS GALLICUS*. Celtowie wznosili domy na planie prostokąta, natomiast na terenie Hiszpanii, Brytanii i Irlandii przeważały budowle okrągłe.

Murus gallicus

Czy wiesz już jak mógł wyglądać celtycki dom? Spróbuj go narysować.

Rzemiosło celtyckie

Celtowie byli doskonałymi rzemieślnikami. Wiele narzędzi, których używali nie zmieniło swych kształtów do dziś, np.: pilniki, nożyce czy motyki. Najbardziej rozpowszechnionym metalem było żelazo, z którego kowale wykonywali uzbrojenie, narzędzia i ozdoby. Jubilerzy wprowadzili wiele nowych technik, takich jak: nakładanie emalii, srebrzenie czy cynowanie.

Celtyccy garncarze rozpowszechnili w Europie koło garncarskie, wykonując na nim piękne naczynia gliniane.

Jaki rzemieślnik wykonywał przedstawione na ilustracji przedmioty?

.....

.....

.....

.....

.....

Celtowie znali właściwości grafitu i trudnili się jego wydobywaniem. Grafit służył przed wszystkim jako dodatek do gliny, z której wyrabiano naczynia. Dzięki niemu uzyskiwały one szaro-stalową barwę, a jednocześnie rzadziej się tłukły i były bardziej odporne na wysoką temperaturę.

Zapytaj garncarzy co to jest grafit i skąd pochodzi.

Dowiedz się do czego obecnie używa się grafitu i napisz odpowiedź poniżej.

.....

Celtowie i sól

W starożytności, kiedy nie znano lodówek i zamrażarek, sól służyła jako naturalny środek konserwacji żywności, używano jej również przy obróbce skór. Mieszkańcy terenów nadmorskich łatwo uzyskiwali sól przez odparowanie wody morskiej. Celtowie zamieszkujący tereny w głębi lądu wydobywali ją metodami górniczymi z podziemnych złóż. Najbardziej znane kopalnie soli oraz osady i cmentarzyska górników celtyckich znajdują się w górzystej okolicy miejscowości Hallstatt i Durrnberg w Górnej Austrii. Handel solą był dla miejscowej ludności źródłem ogromnego bogactwa.

Gdzie w Polsce znajdują się złoża soli?

.....

Sztuka celtycka

Celtowie przywiązywali ogromną wagę do zdobienia przedmiotów: wyrobów codziennego użytku, ceramiki czy broni. Oryginalność sztuki celtyckiej polegała na połączeniu ze sobą wielu motywów: geometrycznych, roślinnych, zwierzęcych, oraz postaci ludzkich, które tworzyły skomplikowane kompozycje. Ponieważ Celtowie lubowali się w fantazyjnym przedstawianiu postaci ludzi i zwierząt. Dlatego uważani są za prekursorów sztuki abstrakcyjnej, której „odkrywcą” był Pablo Picasso.

Moneta celtycka - przykład sztuki abstrakcyjnej

Przedstawienie z kotła ofiarnego znalezione w Gundestrup w Danii.

Wymień wszystkie przedstawienia, które widoczne są na zdjęciu

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Monety

Celtowie jako pierwszy barbarzyński lud Europy posługiwali się monetami. Przy ich produkcji wzorowali się na monetach greckich i rzymskich. Pierwsze monety plemion celtyckich pojawiły się prawdopodobnie pod koniec IV w. przed Chr. i początkowo bardzo przypominały antyczne pierwowzory. Wraz z upływem czasu Celtowie zmieniali przedstawienia na monetach zgodnie ze swoim gustem. Z tego powodu zrozumienie wizerunku na wielu z

LUD WOJOWNIKÓW

Postrach Rzymian i Greków

Walka i wojna odgrywały bardzo dużą rolę w życiu Celtów. Słynęli oni ze swojego męstwa, a także ze znajomości sztuki wojennej i wysokiej jakości uzbrojenia. Dzięki temu Celtowie zdołali pokonać wiele ludów i szybko opanowali ogromne obszary Europy.

Wojownicy i ich broń

Wojownicy zajmowali bardzo wysoką pozycję w społeczeństwie. Organizowali się w grupy, noszące własne nazwy jak np. „Kruki”; członkowie tej grupy podczas walki nosili hełmy z grzebieniami w kształcie tych ptaków. W niektórych regionach tatuowali i malowali swoje ciała niebieskimi farbami, a włosy usztywniali wapnem i zaczesywali je do tyłu.

W trakcie walki Celtowie używali owalnej lub prostokątnej tarczy, wykonanej z drewna, okutego żelazem, czasem hełmu, a wyjątkowo kolczugi lub metalowego pancerza, ponadto włóczni z żelaznym grotem do walki wręcz oraz oszczepu do miotania. Miecze znalazły się w powszechnym użyciu od IV w. przed Chr., Celtowie nosili je na prawym boku, przymocowane na żelaznych pasach - łańcuchach.

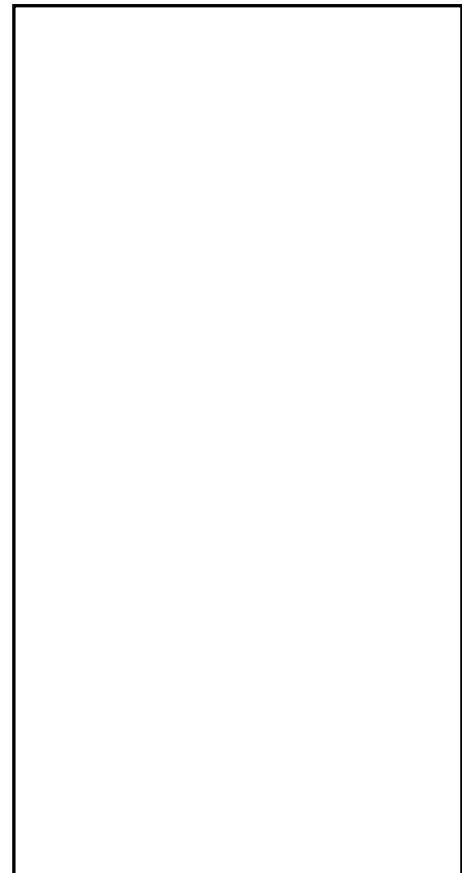
Na polu walki

Celtowie atakowali swoich wrogów z zaskoczenia, co wprowadzało panikę w szeregach przeciwnika. Towarzyszyły temu dzikie okrzyki wojenne i dźwięki trąb bojowych. Szybkie przemieszczanie się na polu walki umożliwiały Celtom rydwany bojowe.

Według tradycji najodważniejsi wojownicy celtyccy podczas bitwy walczyli nago, co było symbolem ich męstwa

Narysuj wojownika celtyckiego

RELIGIA

Celtowie oddawali cześć siłom przyrody i bohaterskim, zmarłym przodkom. Wierzyli w wielu bogów, najważniejszymi z nich byli: Taranis - władca niebios, którego symbolem było koło, Teutates - bóg wojny i Esus - bóg drzew. Składano im krwawe ofiary z ludzi. W odróżnieniu od bogów w religii greckiej i rzymskiej, celtyccy bogowie żyli tak jak „zwykli śmiertelnicy” na szczytach gór, w lasach, jaskiniach, strumieniach czy w rzekach.

Jak sądzisz, który z bogów celtyckich jest przedstawiony na ilustracji?

.....

Ogromną rolę w wierzeniach celtyckich odgrywała również ludzka głowa (czaszka), która - jak wierzyli - była siedliskiem boskich sił.

Greckie i rzymskie źródła informują o druidach - kapłanach, którzy w społeczeństwie celtyckim zajmowali bardzo wysoką pozycję. Spełniając rolę sędziów, wróżbitów, strażników prawa i moralności druidzi mieli znaczny wpływ na życie polityczne i społeczne Celtów. Niewiele wiemy o miejscach, w których druidzi odprawiali obrzędy, czyli o świętych gajach, lasach i jaskiniach.

Narysuj magiczne przedmioty, które kojarzą Ci się z wierzeniami Celtów.

NA ZIEMIACH POLSKICH

Pierwsi Celtowie przybyli na ziemie polskie z terenów Czech i Moraw już na początku IV w. przed Chr. Jedna grupa opanowała żyzne tereny Śląska Środkowego w okolicach Wrocławia, natomiast druga - obszar Wyżyny Głubczyckiej. Kolejne dwie grupy Celtów przybyły do Małopolski w pierwszej połowie III w. przed Chr. Jedna zasiedliła tereny górnego dorzecza Sanu na granicy polsko-ukraińskiej, a druga - okolice Krakowa.

Zaznacz na mapie tereny, na których w Polsce osiedlili się Celtowie

Życie Celtów zamieszkujących nasze ziemie było podobne do tego jakie wiedli oni w innych częściach Europy Środkowej. Zajmowali się rolnictwem i hodowlą, kwitło rzemiosło: kowalstwo, garncarstwo i mennictwo oraz handel. Cały szereg dóbr takich jak: ozdoby szklane, złote monety i grafit Celtowie sprowadzali z południa, wymieniając je między innymi za bałtycki bursztyn i sól.

Czy wiesz, że Celtowie jako pierwsi w dziejach ziem polskich posługiwali się kołem garncarskim i wybijali monety ze złota i elektronu.

Co to jest elektron? (zapytaj złotnika)

Jeszcze przed końcem II wieku przed Chr. Celtowie opuścili Śląsk, natomiast najdłużej zamieszkiwali w okolicach Krakowa (do początku I wieku po Chr.).

TRADYCJE CELTYCKIE WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE

Zmierzch starożytnego ludu

Po podbiciu większości ziem celtyckich przez Rzymian i Germanów w I w. przed Chr. Celtowie przejęli zwyczaje zwycięskich ludów. Ci, którzy zamieszkiwali tereny północnej Italii, Francję i Hiszpanię szybko stali się „Rzymianami”. Jedyne w Szkocji i Irlandii, gdzie swoją władzę nie sięgali Rzymianie, przetrwali wolni Celtowie. Już u schyłku antyku przyjęli oni chrześcijaństwo i mieli bardzo duży wkład w rozpowszechnienie tej religii w Europie. Najbardziej znanym celtyckim chrześcijaninem był święty Patryk, który urodził się około roku 385.

Czy wiesz w jakim miesiącu przypada święto Patryka?

Współcześni Celtowie

Pomimo upływu czasu „potomkowie” starożytnych Celtów przetrwali do dziś. Są nimi Bretończycy, Kornwalijszczy, Irlandczycy, Szkoci, Walijszczy oraz mieszkańcy wyspy Man. Jedni są obywatelami Francji, inni Wielkiej Brytanii i Irlandii, a wszyscy są dziś członkami Unii Europejskiej.

Sprawdź na mapie gdzie mieszkają „współcześni” Celtowie

Celtyckie dziedzictwo

Oprócz ukrytych w ziemi materialnych śladów bytności Celtów jeszcze dziś znajdujemy wiele nazw gór, rzek, miast, czy całych krain, które noszą celtyckie nazwy.

Czy wiesz, że historyczna nazwa Czech - *Boiohaemum* (dziś Bohemia) wywodzi się od nazwy celtyckiego plemienia Bojów? Również takie nazwy jak Bolonia, Mediolan, Paryż Helwecja czy Belgia mają celtycki rodowód.

We współczesnej kulturze odnaleźć można ślady celtyckich wierzeń i obyczajów. Samhain (koniec lata) to najważniejsze święto celtyckie, które obchodzono 1 listopada. W czasach chrześcijańskich Samhain zastąpiono Dniem Wszystkich Świętych, a jego wigilia to anglosaski Hellowe'en.

Celtycki rodowód ma wiele znanych legend, jak te o królu Arturze (Artur był celtyckim wodzem żyjącym w VI w. w Walii) i rycerzach okrągłego stołu, czy świętym Graalu. Tradycje starożytnych Celtów ożywiły zarówno słynne komiksy o przygodach Asterixa, jak i nie mniej znana trylogia Tolkiena - Władca Pierścieni.

Wielu mieszkańców dawnych krain celtyckich odwołuje się obecnie do swojej tradycji. Ogromną popularnością, także w naszym kraju, cieszą się taniec i muzyka irlandzka.

Jakie znasz pierwszoligowe kluby piłkarskie z Europy Zachodniej, które odwołują się do tradycji celtyckiej?

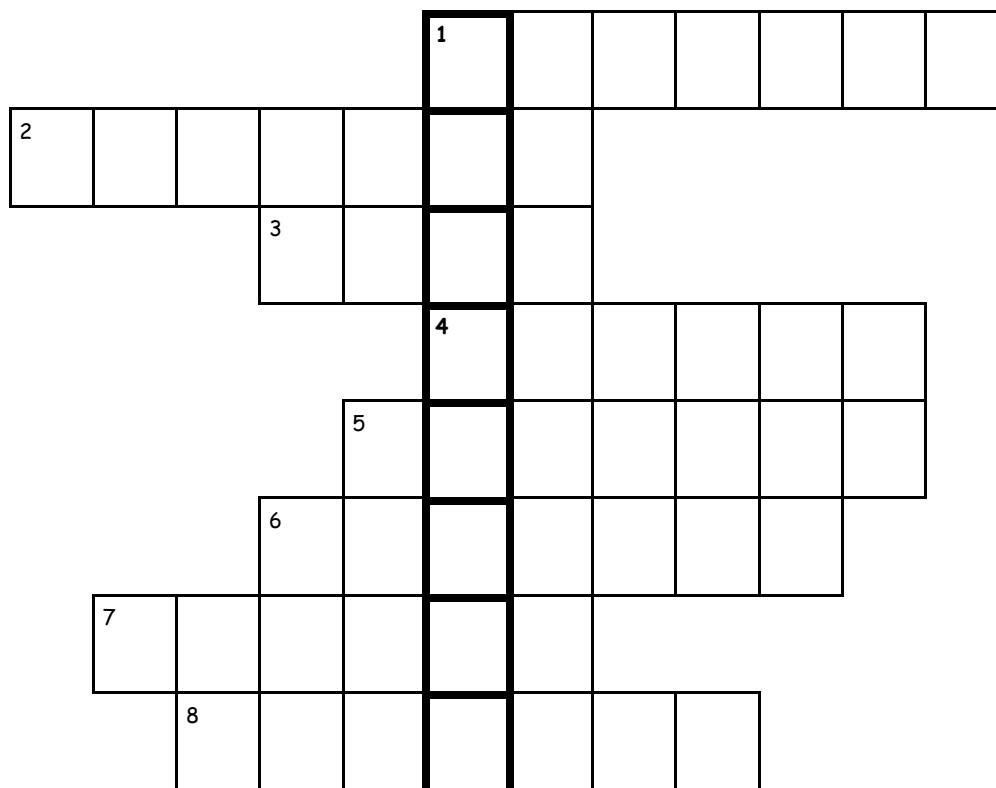
.....

.....

.....

.....

Spróbuj rozszyfrować hasło krzyżówki

1. Plemię, które zamieszkiwało tereny dzisiejszych Czech
2. Bóg, którego symbolem było koło
3. Uratowały Kapitol przed ich najazdem
4. Tak nazywali ich Grecy
5. Imię władcy rzymskiego, który ich pokonał
6. Osada obronna
7. Używany jako dodatek do gliny, z której wykonywano naczynia
8. Wyrabia beczki